

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

EPİSTO-KLEROS

(Siyasi Liderlerin, Temsilcilerin ve Yöneticilerin Görevlendirilmesinde Liyakat İlkesine Dayalı Sortisyon ve Rotasyon Sistemi)*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Öz

Episto-Kleros özellikle yöneticilik makamında bulunacak olan kamu görevlilerinin liyakat ilkesi esas alınarak kura ile rastgele belirlenmesini ve seçildiği makamda sınırlı bir süre görev yapmasını öngören bir sistemdir. Bu sistem en geniş çerçevede siyasi liderlerin, temsilcilerin, ayrıca önemli kilit görev ve makamlarda bulunan üst düzey kamu görevlilerinin seçiminde uygulanabilecek olan bir yöntemdir. Kura ile rastgele seçim sistemi sortisyon adı ile de bilinmektedir. Sortisyon yönteminin ayrılmaz parçası ise rotasyondur. Liyakat havuzunda kura ile seçilen yönetici o makamda belirli bir süre ve dönem görev yapar ve sonra o görevinden ayrılır.

Anahtar Kelimeler: *Episto-Kleros, Epistokrasi, Meritokrasi, Liyakat, Sortisyon, Rotasyon, Kleroterion*

Alan Tanımı: *Kamu Yönetimi, Kamu Tercih, İnsan Kaynakları Yönetimi*

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atf (APA): Aktan, C. C., (2022), EPİSTO-KLEROS (Siyasi Liderlerin, Temsilcilerin ve Yöneticilerin Görevlendirilmesinde Liyakat İlkesine Dayalı Sortisyon ve Rotasyon Sistemi), Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 14 (1): 1-26.

Lisans: Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır.

EPISTO-KLEROS

(Sortition and Rotation for the Selection of Political Leaders, Representatives and High-Level Public Servants)

Abstract

Episto-Kleros is a system that foresees public servants who will hold a public office in government are randomly selected by lot on the basis of the principle of “epistēmē” (knowledge) and merit. It is a system that stipulates that the public officials who will be in the top managerial positions will serve for a limited time in the office they are elected and/or appointed. Episto-Kleros is a system that can be applied in the widest framework in the selection of political leaders, representatives and high-level public officials in important positions. The random selection by lot is also known as sortition. An integral part of the sortition method is rotation. Public servants selected by lot from the merit pool serve in that office for a certain period of time and then automatically leave the office at the end of the rotation period.

Key Words: *Episto-Kleros, Epistocracy, Meritocracy, Merit System, Sortition, Random Selection, Rotation, Kleroterion*

JEL Codes: *B11, H83, O32*

I. GİRİŞ

Demokrasi ve meritokrasi kültürünün yerleşmemiş olduğu özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kayırmacılık ve kollamacılık yaygındır. Nepotizm (akraba kayırmacılık), kronizm (eş-dost kayırmacılık), patronaj ve partizanlık (siyasal kayırmacılık) gibi birçok siyasal hastalık kamu yönetiminin kanayan yaralarıdır. Halk dilinde “*torpil*” adı verilen bu tür hastalıklar özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tüm kamu kurum ve kuruluşlarının en alt basamaklarından bürokrasinin zirvelerine kadar uzanmaktadır.

Bırakınız devlet idaresinin en alt basamaklarında görev alacak memur ve işçileri, doğrudan halk tarafından seçilmesi gereken parlamento üyeleri dahi siyasi liderler ve onun emrindeki parti oligarşisi tarafından seçim listelerinin en üst sıralarına yerleştirilerek “*torpil*” yoluyla yasama organına dâhil edilmektedir. Milletın temsilcilerini seçmesi diye bir şeyden söz etmek söz konusu değildir; kimin

parlamentoya gönderileceğine karar veren siyasi lider ve parti oligarşisidir. Bir dönem parlamentoya seçilmiş bir milletvekili eğer bir sonraki dönem siyasi lider ve parti oligarşisine itaat etmez ise tekrar aday olma şansını yitirebilmektedir. Patolojik demokrasilerde uygulamalar aşağı yukarı bundan ibarettir.

Merkezi yönetim ya da yerel yönetimlerin en alt kademelerinde görev yapan memur ve işçilerin torpil ile işe alınmaları elbette siyasi ahlakla bağdaşmayacak uygulamalardır. Ancak bir de durumun vahametini çok kilit öneme sahip olan makamlar ve görevler için düşününüz. Örneğin, Anayasa Mahkemesi ya da Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nda görev yapacak üyelerin doğrudan ve dolaylı olarak yürütme organının emir ve talimatları ile yapıldığını düşünün. Demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinden birisi olan kuvvetler ayrılığını ve yargı bağımsızlığını zedeleyecek ya da tamamen ortadan kaldıracak bu tür uygulamaların birçok ülkede yaygın olduğu aşikârdır.

Daha başka örnekler de verelim. Bir devlet üniversitesine rektörlerin devlet başkanı, başkan ya da Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atandığını düşünün. Bir üniversite için akademik özerklik ilkesi elzemdir ve rektörlük makamı için siyasi atama yetkisi söz konusu ilkeyi tamamen yok eder.

Merkez Bankası Başkanlığı makamı bu konuda bir başka örnek teşkil eder. Bugün gelişmiş ve medeni ülkelerde merkez bankacılığında Başkan ya da Governör'ün seçimi ve atanması kurallarının siyasi otoriteden bağımsız olması ilkesi kabul görür ve bu ilke uygulamada tamamen değilse de kısmen geçerlidir. Merkez bankalarının özerkliği en başta başkanın seçilmesi ve/veya atanması yöntemi ile yakından alakalıdır. Eğer Merkez Bankası Başkanı doğrudan hükümet tarafından ya da Devlet Başkanı tarafından atanıyorsa bu açıkça para ve finans piyasalarında güveni ve öngörülebilirliği ortadan kaldırır.

Bir belediyenin çöp toplama görevlisini torpille işe alması ile yürütme organının Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan üye atama yetkisi arasında esasen bir fark yoktur. Her ikisi de siyasi ahlak açısından yanlıştır. Ancak yapılan torpilin etkileri ve sonuçları çok büyük farklılık arz eder. Eğer bir ülkede yüksek yargı organlarında görev yapacak olan hâkim ve savcılarının seçilmesi ve/veya atanmasında yürütme organının müdahalesi ve ağırlığı varsa, o ülkede adalet ve yargı sisteminin güvenilirliğinden söz edilemez. Bu açıkça yürütme organının yargı organını "*ele geçirmesi*" anlamına gelir ki, bu durumda yargı bağımsızlığından söz edilemez. Aynı şekilde yargı gibi hassas öneme sahip olan

kurumların başında üniversiteler gelir. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere üniversite rektörlerinin seçilmesi ve/veya atanması usullerinin siyasi otoriteden bağımsız olması beklenir. Akademik özerklik ilkesinin ihlali en başta akademik özgürlük ilkesini ortadan kaldırır. Bu örnekleri daha da genişletmemiz mümkündür.

Buraya kadar özetlemeye çalıştığımız hususlardan anlaşılacağı üzere kayırmacılık ve kollamacılığa izin vermeyen bir liyakat sistemi (meritokrasi) önem taşır. İyi bir yönetim (governance) için meritokrasi ve liyakat ilkeleri esastır.

II. DEMOKRASİDEN MERİTOKRASİ DOĞMAZ!...

Demokrasi adı verilen siyasal sistem özünde meritokrasi üretmez ya da üretemez. Zira demokrasilerde geçerli olan seçim ve oylama sisteminde irrasyonelite kaçınılmazdır. Millet tam ve doğru enformasyona sahip olamayacağı gibi (sınırlı rasyonelite), sahip olduğu sınırlı enformasyonu en iyi şekilde muhakeme ve muhasebe edecek bir yeterliliğe de sahip değildir. Rasyonel seçmenlerin ilgisizliği ve bilgisizliği seçim ve oylama sisteminde optimal sonuçlar elde edilmesini ortadan kaldırır (Aktan, 2020). İşte bu yüzden her demokrasi aslında bir kakistokrasi'ye² dönüşür.

Demokrasilerde seçilen milletvekillerinin liyakat sahibi olduklarını kim iddia edebilir? Bir taraftan irrasyonel seçmenler ve diğer taraftan parti oligarşisinin milletvekili listelerini belirlemesi demokrasilerin bir gerçeği değil midir? İşte bu yüzden demokrasilerde seçim sisteminden doğru sonuçlar beklemek anlamsızdır. İrrasyonel seçmenlerin oylarıyla seçilmiş olan yasama organından çıkan bir yürütme organı (hükümet) iktidar mücadelesi için yapılan yarışın doğal bir sonucu olarak kendi partizan gruplarını koruma ve kollama işini üstlenir ki, bunun adı siyasal kayırmacılık, yani partizanlıktır. Özetle, modern partili demokrasilerde siyasi partilerin partizanlık yaparak kendi yandaşlarını kamusal görevlere yerleştirmeleri yaygın olarak gözlenen bir olgudur.

² Kakistokrasi eski Yunanca iki kelimeden türetilmiş bir kavramdır: kakistos (κάκιστος) ve kratos (κράτος). Bkz. <https://en.wiktionary.org/wiki/kakistocracy>. Kakistos eski Yunanca "en kötü", "kratos" ise "güç", "iktidar" anlamlarına gelmektedir. Kakistokrasi bu çerçevede kötü, keyfi ve adaletsiz bir devlet yönetimini ifade eder. Bir başka ifadeyle, kakistokrasi; kötü, niteliksiz, liyakatsiz insanların seçilerek iş başına getirildiği bir rejimin adıdır. Demokrasiler irrasyonelite ve keyfi yönetim sonucu kakistokrasi'ye dönüşür. Bunun adı anokrasi, otkrasi, seçimle gelen despotizm, tiranlık ve saire olabilir.

Demokrasilerde “seçim” ve “atama” sisteminin sakıncaları saymakla bitmez. Biz bu iki sistem (seçim usulü ve atama usulü) yerine çok daha başka bir yöntem önerisinde bulunuyoruz: Episto-Kleros.

III. EPİSTO-KLEROS

“... yöneticilerin kurayla belirlenmesinin demokratik, seçim yoluyla belirlenmesinin ise oligarşik bir yöntem olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünüyorum.”³

Aristoteles

Episto-Kleros özellikle yöneticilik makamında bulunacak olan kamu görevlilerinin liyakat ilkesi esas alınarak kura ile rastgele seçilmesini ve seçildiği makamda sınırlı bir süre görev yapmasını öngören bir sistemdir. Bir başka ifadeyle Episto-Kleros; siyasi liderlerin, temsilcilerin ve yöneticilerin göreve gelmesinde liyakat ilkesi (EPİSTO) ile sortisyon (KLEROS) ve rotasyon ilkelerinin bileştirilmesini savunan bir sistemin adıdır.

Şöyle formüle edelim:

EPİSTO = LİYAKAT (Bilgi, Ehliyet, Yetenek, Yeterlilik, Kıfayet, Etik Değerler + Erdem ve saire)

KLEROS = SORTİSYON (Kura ile rastgele seçim) + ROTASYON (Görev süresinin sınırlı olması /Görev değişimi)

Modern temsili demokrasilerin hemen tamamında uygulanan seçim ve oylamaya dayalı partili sistemin tamamen kaldırılmasını ve bunun yerine temsilcilerin ve yöneticilerin kura sistemi (sortisyon) ile göreve getirilmesini öngören bir siyasal sistem öneriyorum. Sortisyon sisteminin mutlaka bir rotasyon sistemi ile birlikte uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Rotasyon, sortisyon sisteminin tamamlayıcısıdır. Bu sistemde kurayla seçilmiş olan kişi aynı makamda ancak belirli bir süre/dönem görev yapabilir.

³ Aristotle.1944. Aristotle in 23 Volumes, Vol. 21, translated by H. Rackham. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1944.
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0058%3Abook%3D4%3Asection%3D1294b>

Kura ile rastgele yapılacak bir seçimde bilgi, beceri, ehliyet, tecrübe, uzmanlık ve saire yönlerinden yetersiz olan kişilerin seçilmesi ve göreve getirilmesi tehlikesi daima mevcuttur. Bu sorunu ortadan kaldıracak olan temel çözüm kura ile rastgele seçimin önceden belirlenmiş liyakat ilkelerine haiz olan kişilerden oluşan bir aday havuzu içerisinde yapılmasıdır. Bilgili insanların yönetimde söz sahibi olmaları (epistokrazi) ve daha geniş anlamda liyakat sahibi insanların seçilmesi (meritokrazi) önerdiğim sistemin temel direklerini oluşturmaktadır.

Adından da anlaşılacağı üzere Episto-Kleros adını verdiğim sistemin iki ayağı bulunmaktadır: Episto ve Kleros.

“Epistēmē”, eski Yunanca “bilgi” anlamına gelen bir kelimedir. Epistokrazi kelimesi de yine eski Yunanca şu iki kelimedenden türetilmiştir:

(-epistēmē, “bilgi”) + (-kratía, krátos, “güç/iktidar”).⁴

Episto-kleros adı verilen sistemin ikinci ayağını oluşturan “kleros” kelimesinin ana kaynağı ise eski Yunanca’da “şans”, “kura” anlamlarına gelen “klēros” tur. “Klēros” kelimesinden türetilmiş olan “kleroterion”⁵ (eski Yunanca çoğulu: klēroteria) günümüzden yaklaşık 2500 yıl öncesinde demokrasinin doğduğu Antik Yunan’da geliştirilmiş, muhtelif kamu görevlerine ve makamlara bu görevleri ifa edecek ya da makamları temsil edecek kişilerin seçilmesinde kullanılan bir randomizasyon cihazının adıdır.

EPİSTO-KLEROS

Episto: (-epistēmē), (ἐπιστήμη); Epistemik: (-epistēmikós), (ἐπιστήμη)
Epistokrazi: (-epistēmē) + (-kratía, κρατία) ; (-krátos, κράτος)
Kleros: (-klēros), (κληρός); Kleroterion: (-klēroteria, κληρωτήριον)
Episto-Kleros: (-epistēmē) + (-klēros)

⁴ Wiktionary, the Free Dictionary, <https://en.wiktionary.org/wiki/episteme>

⁵ Wiktionary, the Free Dictionary, <https://en.wiktionary.org/wiki/epistocracy>

Epistokrazi ve Meritokrazi

Epistokrazi bilgili insanların seçilmesi ve onların yönetme hakkına sahip olmasını ifade eden bir kavramdır. *Nookrasi* de esasen epistokrazi ile aynı anlamda kullanılabilir bir başka kelimedir. Eski Yunanca (*nóos*, “akıl”) + (-*kratía*, *krátos*, “güç/iktidar”)⁶ kelimelerinden türetilmiştir. Epistokrazi ya da nookrasi akıl sahibi insanların, entelektüellerin, bilgili ya da bilge insanların yönetme yetkisine sahip olması gerektiğini ifade etmektedir.

Hemen belirtelim ki, epistokrazi görüşünü savunanların başında Antik Yunan döneminin önemli filozoflarından Platon gelmektedir. Epistokrazi, Platon’un savunduğu anlamda “*bilgelik aristokrasisi*”dir. Platon, *Devlet* adını taşıyan eserinde filozofların devletlerde kral olması gerektiğini savunmuş, filozofluk-bilgelik ile krallığın aynı kişide birleşmesinin önemine işaret etmiştir. Bir başka ifadeyle Platon, kralların filozof olması gerektiğini veya filozofların kral olması gerektiğini savunmuştur. Platon’un epistokrazi savunusunu kendi sözleri ile aktaralım (Platon, 2008:473.):

“Filozoflar bu devletlerde kral, ya da şimdi kral, önder dediklerimiz gerçekten filozof olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücüyle akıl gücü birleşmedikçe, kesin bir kanunla herkese yalnız kendi yapacağı iş verilmedikçe, sevgili Galukon, bence bu devletin başı deritten kurtulmaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet mümkün olduğu ölçüde bile doğamaz, kavuşamaz gün ışığına”

Platon dışında epistokrazi düşüncesinin felsefi temelleri üzerine John Stuart Mill’in de “*çoklu oylama*” adı verilen bir önerisi bulunmaktadır. John Stuart Mill 1859 yılında yazdığı *Thoughts on Parliamentary Reform* adlı eserinde eğitilmiş/tahsilli vatandaşlara diğer cahil insanlardan çok daha fazla oy kullanma hakkı verilmesi gerektiği görüşünü şu sözlerle savunmuştur (Mill,1977):

“... daha üstün bilgiye sahip olanlar lehine oyların çokluğunu (plurality of votes) oluşturmak gerekir. Her sıradan vasıfsız işçinin bir oyu olsaydı, vasıflı bir işçinin iki oyu olması gerekirdi. Mesleği daha fazla genel kültür ve bazı ahlaki ve entelektüel nitelikler gerektiren bir ustabaşı ya da işçi şefi, belki de üç oya sahip olmalıdır. Daha da geniş bir fikir ve bilgi

⁶ Wiktionary, the Free Dictionary, <https://en.wiktionary.org/wiki/noocracy>

yelpazesine ve aynı anda çok sayıda çeşitli faaliyetlere rehberlik etme ve katılma gücüne ihtiyaç duyan bir çiftçi, üretici veya tüccarın üç veya dört tane oyu olmalıdır. Uzun, doğru ve sistematik bir zihinsel uygulama gerektiren herhangi bir mesleğin üyesinin, (bir avukat, bir doktor veya cerrah, herhangi bir mezhepten bir din adamı, bir edebi adam, bir sanatçı, bir kamu görevlisi) beş veya altı oyunun olması gerekir. Herhangi bir üniversite mezunu veya herhangi bir öğrenilmiş topluluğun üyelerinden özgürce seçilen bir kişi, en az o kadar çok hak sahibidir.”

Günümüzde epistokrazi konusunu gündeme taşıyan araştırmacıların başında David Estlund gelmektedir.⁷ Estlund’u *Demokrasiye Karşı (Against Democracy)* kitabıyla Jason Brennan izlemiştir.⁸ Ardından konu pek çok araştırmacının ilgisini çekmiş, epistokrasinin lehinde ve aleyhinde argümanlardan oluşan geniş bir literatür oluşmuştur.⁹

Epistokrazi halen siyaset bilimi ve kamu tercihi alanında çalışmalar yapan araştırmacıların yakından ilgilendiği bir konudur. Literatürde epistokrazi konusunda birbirinden farklı muhtelif öneriler tartışılmaktadır. Bunları da ana hatlarıyla şu şekilde özetleyebiliriz:¹⁰

- *Mill Önerisi (Çoklu Oylama)*. En basit bir ifadeyle daha iyi eğitim almış kimselerin diğerlerine göre daha fazla sayıda oy kullanması önerisidir.
- *Ağırlıklı Oylama*. Eğitim, bilgi, beceri ve uzmanlık yönünden daha iyi durumda olan vatandaşların kullandıkları oyların değerini hakkıyla ve layıkıyla verebilmek için daha yüksek oranda ağırlıklandırılarak hesaba katılmasını öngören bir yöntemdir. John Stuart Mill’in önerisi bu sistemin temelini teşkil eder.

⁷ Bkz. Estlund, 2003, 2008; Lippert-Rasmussen, 2012.

⁸ Brennan, 2011, 2014, 2016, 2018;

⁹ Epistokrazi konusunda detaylı analiz ve tartışmalar için bkz. Estlund, 2003, 2008; Anderson, 2008; Brennan, 2014, 2016, 2018; Cohen, 1986; Fricker, 2007; Goodin, 2011; Guerrero, 2014; Holst, 2012; List & Goodin, 2001; Min, 2015; Mulligan, 2015; Somin, 2019; Tremmel & Wilhelm. 2015. Türkçe’de konuyu inceleyen şu çalışmamıza müracaat edilebilir: Aktan ve Yay, 2021a.

¹⁰ Epistokrazi yöntemleri konusunda bkz. Goodin, 2011; López-Guerra, 2011; Munn, 2012, 2013, 2016. Türkçe’de konuyu ele alan şu çalışmamızda epistokrazi yöntemleri ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bkz. Aktan ve Yay, 2021a.

- *Sınırlı Epistokrazi*. Genel seçmenlerin bilgi ve kültür seviyelerini ölçen bir test yapılmasını ve sadece bu testi geçenlere oy kullanma hakkının verilmesini savunan bir yöntemdir.¹¹
- *Kura Sistemi*. Bu sistemli teratürde *enfranchisement lottery*” olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntemde ilk aşamada genel seçmenler arasında kura ile belirli bir vatandaş grubu rastgele kura yöntemi ile seçilir. İkinci aşamada bu topluluğa belirli bir siyasi okur-yazarlık, siyaset kültürü vs. alanlarında eğitim verilir. Üçüncü aşamada bir sınav sistemi uygulanır ve siyasi okur-yazarlık testini geçen kişilere oy kullanma hakkı verilir. Hemen belirtelim, bu yöntemde kura ile seçilen potansiyel seçmen grubunun demokrasi kültürü ve özellikle müzakereci demokrasi¹² konularında bilgilerinin artırılması amaçlanır.
- *Epistokratik veto*. Siyasal süreçte alınan kararların önceden oluşturulmuş bir Epistokrazi Kurulu/Konseysi tarafından veto edilebilmesi önerisidir. Epistokratik veto uygulamasında eğitilmiş/bilgili insanlar tarafından seçilen bir Epistokrazi Kurulu/Konseysi vardır. Bu kurulda daha yüksek seviyede eğitim ve bilgiye sahip olan liyakat sahibi uzmanların yer alması düşünülmektedir.

Epistokrazi konusu henüz literatürde yeni bir konu olarak düşünülebilir. Bu sistemi savunanlar olduğu gibi eleştirenler de bulunmaktadır.¹³

Kleros (Kleriteron)

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere “*klêros*” eski Yunanca “*şans*” ve “*kura*” anlamlarına gelen bir kelimedir. Bu kelimedenden türetilen *kleroterion* Antik Atina’da belirli kamusal görevlere ve makamlara temsilci ve yönetici seçilmesinde kullanılan bir kura ya da randomizasyon cihazıydı.¹⁴ Antik Yunan’da bu cihaz sayesinde kamusal görevlere atanacak olan kişiler tesadüfen seçilmiş olurdu. Bu sisteme günümüzde sortisyon (sortition) adı verilmektedir.¹⁵

¹¹ Demokrasilerde herkesin oy kullanması yerine sadece bilgili olan kişilere oy verilmesi tartışmaları için bkz. Beckman, 2008, 2014; Brennan, 2009; Jeffrey, 2018.

¹² Müzakereci demokrasi konusunda bkz. Besson & José, 2006; Bohman, 2006.

¹³ Epistokrazi eleştirileri konusunda bkz. Gunn, 2019; Klocksiem, 2019; Moraro, 2018.

¹⁴ Kleroterion bkz. Rhodes, 2012; Bishop, 1970; Dow, 1939; Thorley, 1996.

¹⁵ Dowlen, 2009; Headlam-Morley, 1933; Lote, 2013; Owen & Smith, 2018; Stone, 2011a, 2011b.

Antik Yunan, Roma ve Venedik Cumhuriyetleri'nde uygulanan bu sistemde belirli bir kamusal göreve ya da makama seçilen kişi o görevde/makamda ancak belirli bir süre kalabilirdi. Görev süresinin sınırlı olması ve aynı makamda görev değişimi anlamına gelen bu kavram günümüzde “rotasyon” olarak adlandırılmaktadır. Sortisyon ve rotasyon sistemlerinin uygulanmasının ana gayesi kamu görevlilerinin bir makamda uzun süre kalarak güç ve yetkilerini istismar etmemeleri; aynı zamanda kayırma ve kollama yerine her vatandaşın kamusal makamlarda bulunabilmesine imkân tanınmasıydı.

Sortisyon sisteminin ana sakıncası bilgi ve tecrübeden yoksun olan bir kişinin önemli bir kamusal göreve seçilmesidir. Rotasyon sistemi için de benzer bir sakıncadan söz edilebilir. Bilgi ve tecrübe isteyen bazı görevlerde çok sık görev değişikliği yapılması neticesinde bilgi, tecrübe ve uzmanlıktan yoksun insanların göreve gelmeleri neticesinde işler aksayabilir. Tıpkı epistokrasi konusunda olduğu gibi burada da hem sortisyonun hem de rotasyonun lehinde ve aleyhinde görüşler olduğunu not etmekte yarar görüyoruz.¹⁶

Sortisyon sistemi ile kısmen benzerlik taşıyan diğer bazı rastgele seçim sistemleri daha bulunmaktadır. Literatürde “tesadüfi oylama” (*random ballot*), “stokastik oylama” (*single stochastic vote*), “lotokratik oylama” (*lottery voting*) yöntemleri bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Seçmenlerin bir araya gelip seçmek istedikleri kişinin ismini bir kağıt parçasına yazmaları ve daha sonra bu havuz içerisinden rastgele kura ile seçim yapılması sortisyon ve benzeri sistemlerin en basit şeklidir.¹⁷

Epistokrasi (Meritokrasi) + Kleroterion

Episto-Kleros olarak adlandırdığımız sistemi Antik Yunan demokrasi modelinden esinlenerek günümüze uyarlayabilir miyiz? Bu sisteme neden gerek duyuyoruz ve bu sistemin günümüzde uygulanması mümkün müdür?

Öncelikle modern demokrasilerde neredeyse tedavisi olmayan bazı hastalıkları anlamamız gerekir. Modern demokrasilerde geçerli olan seçim ve oylama sisteminin hem siyasal arz hem de siyasal talep yönünden ortaya çıkardığı

¹⁶ Sortisyon ve rotasyon sistemlerinin fayda ve maliyet analizi; diğer bir ifadeyle avantaj ve dezavantajları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Aktan ve Yay, 2021b.

¹⁷ Detaylı analiz ve tartışmalar için bkz. Sewell, et.all.2009; Zeckhauser, 1973; Gibbard, 1973; Grimmett, 2004; Saran & Tumennasan, 2020; Flanigan, 2020.

sorunları iyi teşhis etmek lazımdır. Bizim önerdiğimiz sistemin gerekçelerini iyi anlamak için modern demokrasilere yöneltilen eleştirileri detaylıca okumak ve anlamak gerekir (Aktan,2017). Daha önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere modern demokrasilerin en büyük sorunu rasyonel seçmenlerin bilgisizliği ve ilgisizliğidir. İrrasyonel olarak adlandıracağımız bu sorun optimal bir karar ve seçim sisteminin gerçekleşmesine izin vermez. Adil ve genel seçimlerin varlığı ideal bir demokrasi için yeterli değildir; önemli olan milletin doğru, sağlam, güvenilir ve tutarlı karar ve tercihlerde bulunabilmesidir. İrrasyonelitedi tedavi edecek hiçbir reçete yoktur ve bu yüzden de seçime dayalı demokrasiler ideal sonuçlar ortaya çıkaramaz. Demokrasilerde siyasal arz cephesindeki asıl sorun da irrasyonel seçmenlerin iradesi ile seçilmiş yöneticilerin güç ve yetkilerini sınırlayacak hukuk ve hukuk-dışı kurumların zayıf olmasıdır. Modern demokrasilerde siyasal partilerin yönetiminde parti-içi demokrasinin eksikliği, lider diktası, oligarşik parti meclisi ve saire sorunlar gözden uzak tutulmamalıdır. Öte yandan modern demokrasilerin birçoğunda partizanlık, adam kayırmacılık, patronaj ve saire eğilimler kamu yönetiminde liyakatsizliği kaçınılmaz kılmaktadır.

Episto-Kleros modern temsili demokrasiler için önerilmiş bir sistem değildir. *Episto-Kleros* bizim *Demarşi* adını verdiğimiz yeni siyasal sistem önerisinin temel direğidir.¹⁸

Episto-Kleros geleneksel demokrasinin tüm kurumlarını (siyasal partiler, seçim ve oylama, sandık, seçim kampanyaları vs.) reddeder. Siyasi partilerin olmadığı bir Partisiz Demokrasi (*Demarşi*) düşüncesi savunulur.¹⁹ Milletin oylarını almak için yarışan siyasal partiler söz konusu değildir; politikacı adı verilen bir siyasal meslek sınıfı yoktur; seçim olmadığı gibi oy kullanan seçmen de, sandık da yoktur.

Bizim önerdiğimiz *Episto-Kleros* sisteminde tüm kamusal görev ve makamlarda görev alacak kişiler için önceden belirlenmiş ve herkes için geçerli olan açık ve genel kurallar mevcuttur. Yüksek yargı organlarının üyeleri, üniversitelerin rektörleri ve dekanları yanı sıra Merkez Bankası başkanı gibi önemli görevler ve

¹⁸ Aktan, C.C. 2021. "Demokrasi'ye Alternatif: Demarşi (İki Farklı Demarşi Önerisi: Anayasal Demarşi ve Sortisyonel Demarşi)" (Preprint/Taslak Çalışma)
https://www.researchgate.net/publication/348834971_DEMOKRASI'YE_ALTERNATIF_DEMARSI_Iki_Farkli_Demarsi_Onerisi_Anayasal_Demarsi_ve_Sortisyonel_Demarsi

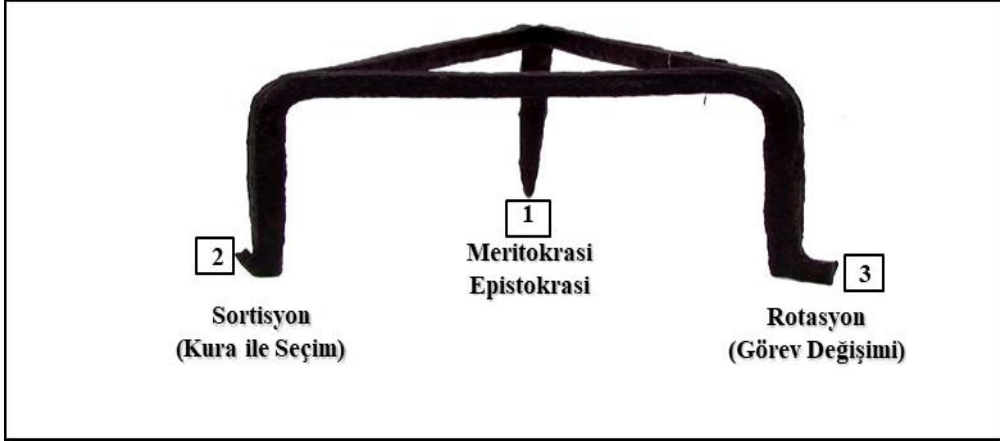
¹⁹ Aktan, C.C. 2021., "Partisiz Demokrasi", (Preprint/Taslak Çalışma)
https://www.researchgate.net/publication/351659358_PARTISIZ_DEMOKRASI

makamlara atanacak olan kişiler liyakat ilkelerine haiz olan kişilerden oluşan bir havuz içerisinde kura ile seçilir (sortisyon) ve seçilen kişi o makamda ancak belirli bir süre (dönem) görev yapar (rotasyon). *Episto-Kleros* sisteminin siyasi lider (Devlet Başkanı, Başkan), yasama organı üyeleri ve belediye başkanlarının seçilmesinde de uygulanabilecek potansiyele sahip olduğunu belirtmekte yarar görüyoruz.

IV. EPİSTO-KLEROS: 5N-1K ve SÜREÇ

Yukarıda episto-kleros sisteminin kavramsal anlamda iki temel ayağının olduğunu ifade ettik. Birincisi liyakati amaçlayan epistokrasi ve daha geniş anlamda meritokrasidir. İkincisi ise devlet yönetiminde kayırmacılık ve kollamacılığı ortadan kaldırmayı amaçlayan kura ile rastgele seçim sistemidir. Sortisyonun kendinden beklenen sonuçları en iyi şekilde ortaya koyabilmesi için bu uygulamanın rotasyon sistemi ile desteklenmesi gerekir. Başlangıçta iki temel direk olarak belirttiğimiz sistemi “*üç sacayağ*” olarak değerlendirmek çok daha doğru olacaktır. Bütün mesele aşağıdaki sacayağındaki denge sistemini anlamaktan ibarettir. Üçlü sacayağı şunlardan oluşur (1) epistokrasi/meritokrasi (2) sortisyon (3) rotasyon.

Şekil-1: Episto-Kleros: Üç Sacayağ

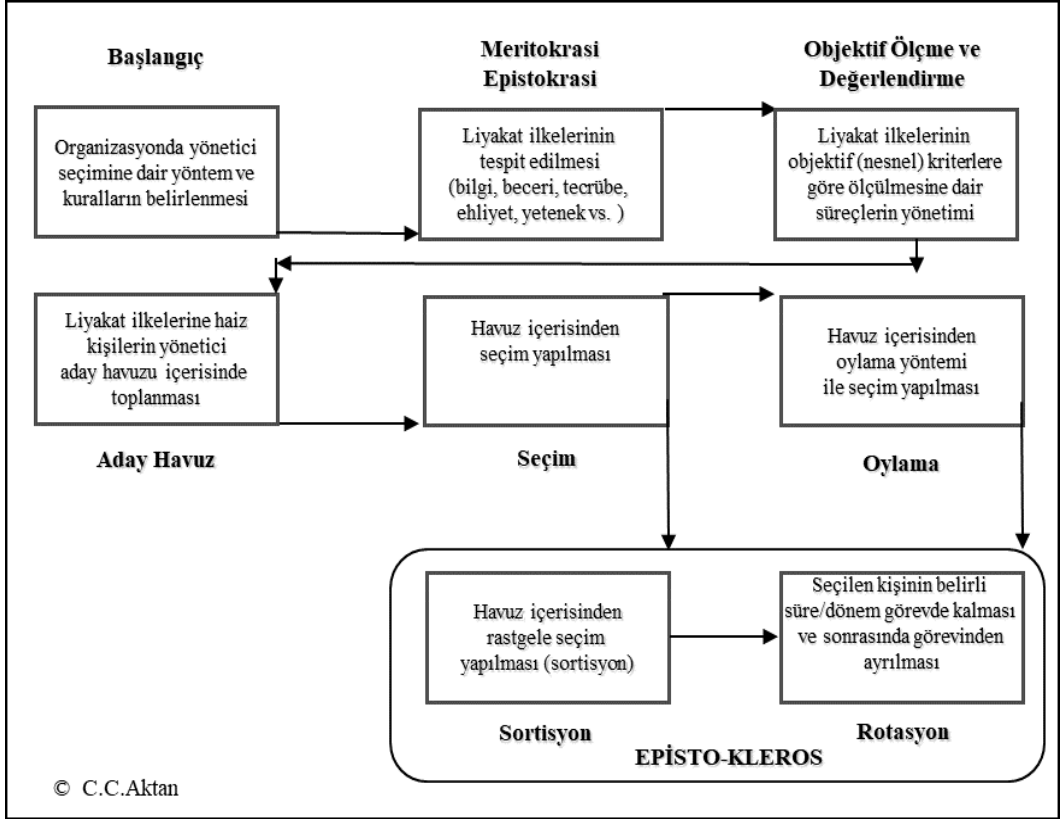
Episto-kleros adını verdiğimiz sistemin daha iyi anlaşılması için geliştirdiğimiz tabloya müracaat edebiliriz. Tablo-1'den çok açık olarak anlaşıldığı üzere episto-kleros kamusal görev ve makamlarda kayırmacılığı ve kollamacılığı ortadan kaldırmayı, makam sahibi yöneticilerin güç ve yetkilerini istismar etmelerini engelleyen bir liyakat sistemi tasarımıdır.

Episto-kleros adını verdiğimiz sistemin işleyişi de Şekil-2 üzerinde açıklanmıştır. Buna göre ilk aşamada organizasyonda insan kaynaklarının seçimi ve işe yerleştirilmesinde *Episto-Kleros* adı verilen sistemin açık olarak ifade edilmesi ve benimsenmesi gerekir. İkinci aşamada kamusal makam ve görevlerin iş tanımları, işin gereği olan iş yeterlilikleri ve liyakat ilkeleri açık olarak tanımlanmalı ve ilan edilmelidir. Üçüncü aşamada liyakati sağlayacak objektif (nesnel) kriterler tespit edilmelidir. Dördüncü aşamada belirlenen kriter ya da kıstaslara sahip olan kişiler bir liyakat havuzu içerisinde toplanır. Kamusal görev ve makama talip olan her kişi istenen kriterlere haiz olduğu takdirde kendi isteğiyle liyakat havuzuna dâhil olabilir. Sonraki aşamada iki farklı yöntem uygulanabilir. Birinci yöntemde organizasyon üyeleri liyakat havuzundan doğrudan bir seçim yapabilirler. İkinci yöntemde ise liyakat havuzu içerisinde kura ile rastgele seçim yapılır. İster doğrudan oylama yöntemi ile isterse de kura ile seçilmiş olsun göreve atanma yetkisi kazanan kişinin o makam ya da görevde bulunması belirli-sürelî yıl ve/veya dönem ile sınırlandırılmıştır.

Tablo-1: Episto-Kleros : 5N,1K

5N, 1K	Açıklama
I. Ne?	<i>Episto-Kleros</i> bilgi ve liyakat sahibi olan kişilerin önceden belirli bir havuz içerisinde toplanması ve daha sonra kamusal görevlere ve makamlara sadece belirli bir süre için havuz içerisinde kura ile rastgele seçim yapılması sistemidir.
II. Niçin? Neden?	<i>Episto-Kleros</i> sisteminin ana gayesi keyfi yönetimin ve kamu kurum ve kuruluşlarında adam kayırmacılık (nepotizm, kronizm, partizanlık vs.) uygulamalarının ortadan kaldırılmasıdır. Bu sistemde kamusal görev ve makamlara sadece liyakat (bilgi, beceri, tecrübe, yetenek, yeterlilik, ehliyet, kifayet vs.) sahibi kişilerin seçilmesi amaçlanmıştır.
III. Nerede?	<i>Episto-Kleros</i> sistemi sadece kamusal organizasyonlarda değil, tüm organizasyonlarda (özel işletmeler, kar amacı gütmeyen organizasyonlar, mesleki birlikler vs.) uygulanabilir.
IV. Nasıl?	<i>Episto-Kleros</i> sisteminde liyakat havuzu içerisinde sortisyon ve rotasyon yöntemi ile seçim ve atama yapılır. Başka bir ifadeyle, belirli liyakat ilkelerine haiz adaylar önce bir havuzda toplanır; daha sonra bu havuzdan rastgele seçim yöntemi ile görev ve makamlara atama yapılır. Görevde kalma süresi belirli bir zaman dilimi ve/veya dönem ile sınırlıdır.
V. Ne Zaman?	<i>Episto-Kleros</i> sisteminde rotasyon (görev değişimi) sortisyonun ayrılmaz parçasıdır. Kamusal görev ve makamlarda bulunma süresi yıl olarak ya da dönem olarak sınırlandırılmıştır.
VI. Kim?	<i>Episto-Kleros</i> sisteminde bilgi ve liyakat sahibi her vatandaş kamusal görevlerde ve makamlarda bulunabilme hakkına sahiptir. Bir başka ifadeyle, herhangi bir kamusal makama ya da göreve yönetici olarak atanma konusunda liyakat sahibi her kişi için fırsat eşitliği söz konusudur.

Şekil-2: Episto-Kleros : Süreç

Yukarıda özetlediğimiz sürecin daha iyi anlaşılması için kendi mesleğimiz üzerinden bir örnek verelim. Üniversiteye bir rektör ataması yapılmasındaki yöntemleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- Atama yöntemi (Otokrasi). Bu yöntemde herhangi bir devlet üniversitesine rektör atama yetkisi devlet başkanı ya da cumhurbaşkanına aittir.
- Seçim ve oylama yöntemi (Demokrasi). Rektörün doğrudan üniversite öğretim üyeleri tarafından seçilmesi usulüdür. Bu yöntem de kendi arasında ikiye ayrılabilir. Önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş liyakat havuzundan seçim yapılır; en çok oyu alan aday seçimin galibidir ve rektör olarak atanır. Ya da nesnel kriterlere yer vermeksizin bir seçim yapılır ve en çok oyu alan kişi rektör olarak atanır.

- Sortisyon yöntemi (Demarşi). Üniversiteye rektör olarak atanacak kişinin öğretim üyeleri tarafından belirli liyakat ilkelerine haiz bir havuz içerisinde kura ile rastgele seçilmesi usulüdür.
- Karma yöntemler. Seçim, atama ve kura yöntemlerinin bir ya da birkaçının eşanlı uygulanması söz konusu olabilir. Örneğin, demokratik bir seçim ve oylama yöntemi ile gerçekleştirilmiş olan bir seçimin ardından en çok oy alan üç aday arasından rektör atama yetkisi devlet başkanı ya da yükseköğretim kuruluna bırakılabilir. Burada seçim ve atama yöntemleri birleştirilerek karma bir usul olarak tatbik edilmiş olur.

Atama, seçim, kura ve karma yöntemlerin hangisinin daha doğru olduğu konusu etraflıca incelenmesi gereken bir konudur. Bize göre bu sayılan yöntemlerden en doğru olanı episto-kleros adını verdiğimiz rotasyon ile desteklenmiş sortisyon yöntemidir. Atama yönteminin tamamen keyfi ve otokratik bir yöntem olduğuna şüphe yoktur. Demokrasi ise rasyonel irrasyonelite, rasyonel seçmenlerin ilgisizliği, rasyonel seçmenlerin bilgisizliği gibi faktörler dolayısıyla optimal sonuçlar ortaya çıkarmaz. Demokrasi her ne kadar kulağa hoş gelse de pratikte seçmenlerin doğru, sağlam, tutarlı ve güvenilir seçimler yapması söz konusu olmayabilir. İrrasyonelite, demokrasinin başarısızlığının ana kaynağıdır. Bize göre ideal olan önceden belirlenmiş objektif (nesnel) liyakat kriterleri esas alınarak kura ile rastgele seçim yapılmasıdır.

Önemle ve altını çizerek belirtelim ki, bizim savunduğumuz episto-kleros sisteminin günümüzde teknoloji yardımıyla çok kolay bir şekilde uygulanması mümkündür. Önemli olan antik kleroterionun değerini anlayacak bir vizyona sahip olmaktır. Bu vizyona sahip olduktan sonra “*dijital kleroterion*” için adımlar atılması fazlasıyla kolay olacaktır. Bilgisayar bilimleri, kriptografi vs. alanlarında çalışan pek çok bilim insanı kura sisteminin elektronik ortamda uygulanması yönünde çok önemli mesafeler kat etmişlerdir. Ben dijital kleroterion’u gelecek için çok hayranlık uyandıracak bir uygulama olarak göreceğimize inanıyorum. Bilgisayar bilimi ve kriptografi alanında çalışmaları ile tanınan ve dijital paranın da babası olarak kabul edilen David Chaum, 2012’de yayınladığı çalışmasında bilgisayar bilimindeki son gelişmeler sayesinde kura ile rastgele seçim sisteminin uygulanmasının hem çok kolay, hem çok düşük maliyetli, hem de çok daha demokratik olduğu görüşünü savunmuştur (Chaum, 2012).

Hemen belirtelim ki, literatürde akıllı sözleşmelere dayanan merkezi olmayan blok zinciri (blockchain) tabanlı tahkim ve ihtilaf çözümü uygulaması konusunda ufuk açıcı çalışmalar yürütülmektedir. Gelecek yıllarda blok zinciri teknolojisinin ihtilafların çözümünde yaygın olarak uygulama alanı bulabileceğini şimdiden öngörebiliyoruz.²⁰

V. TÜRKİYE İÇİN TESPİTLER, GÖZLEMLER ve DEĞERLENDİRMELER

Episto-Kleros sistemini ve bu sistemin sacayaklarını anlamak istemeyen; kleroterion konusunu bir tarihsel miras ya da kalıntı olarak görmek isteyen zihinlere berraklık kazandırmak için ülkemizde kamu yönetiminde insan kaynakları yönetimindeki tahrib-i harabat'ın ne durumda olduğunu kısaca özetlemeye çalışalım.

İçinde yaşadığımız 21. Yüzyılda en aşağı kademelerdeki devlet memuriyeti görevlerinde dahi muhtelif gerekçelerle “*mülakat*” uygulamasından vazgeçmeyen bir siyasi iradenin ahlak ve erdemi nerededir? Nepotizm, kronizm gibi adam kayırmacılık Türk siyasi geleneğinde maalesef her zaman var olmuş ve bugüne değin bu utancın ortadan kaldırılması yönünde dürüst ve temiz bir siyasi irade maalesef var olmamıştır. Bir yükseköğretim kurumundan mezun olan, bu yetmeyince bir de yüksek lisans yapan genç insanların çok çalışsalar dahi karşılaşacakları en büyük engel “*torpil*” değil midir?

En yukarıdaki kamusal görevler ve makamlara baktığımızda durum çok daha vahimdir. Milletvekillerini kim, nasıl seçmektedir? Yaşı, bilgisi, becerisi, tecrübesi ne olursa olsun herhangi bir kimsenin bir siyasal parti başkanı ve onun emrindeki parti oligarşisi tarafından kolaylıkla parlamentoya bir vekil olarak adeta paraşütle getirilmesi gerçeğini kim göz ardı edebilir ve reddedebilir ki?

Anayasa mahkemesi üyelerinin, Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin, Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek mahkemelerin başkan ve üyelerinin seçimindeki partizanlık (siyasal kayırmacılık) doğrusu kelimelerle ifade edilmeyecek bir eleştiriyi hak etmektedir. Yüksek mahkemelerde görev yapacak olan üyelerin

²⁰ Bu konuda ufuk açıcı çalışmalar için bkz. Ast and Sewrjugin, 2015; Dimow, 2017; Filippi, 2018; Lesaege & George & Ast, 2020; Bergolla & Seif & Eken, 2021; Metzger, 2018. Dijital kleroterion'un hukuk alanında uygulaması konusundaki çalışmalar için şu web sayfasına müracaat edilebilir: KLEROS, <https://kleros.io>

seçimi ve atanması yasama ve yürütme organı arasında paylaştırılmıştır. Devlet başkanı belirli sayıda üyeyi doğrudan atama yetkisine sahiptir; kalan diğer üyelerin atanmasında da deyim yerindeyse ayıp olmasın diye milletin meclisine bir kota tanınmıştır. Bu yargının tamamen siyasallaştırılması anlamına gelmektedir. Açık söylemek gerekirse ülkemizde “*yargı bağımsızlığı*” adı verilen bir evrensel hukuk devleti ilkesi tamamen tahrip edilmiştir.

Devlet üniversitelerinin rektörlerinin, dekanlarının, bölüm başkanlarının görev gelmesi de aynı şekilde asla bir üniversiteye ve bilim camiasına yakışmayacak durumdadır.

Türkiye’de bir Torpil Devleti’nin var olduğunu bugün hiç kimse inkâr etmemekte; herkes oyunu kurallarına göre oynamak için partizanlığa sarılmaktadır. Oysa 2500 yıl öncesindeki Atina demokrasisindeki bilgelik, ahlak ve erdem bize oyunun kurallarının nasıl olması gerektiğini gayet güzel bir şekilde anlatmaktadır.

Örneğin, bir devlet üniversitesinde rektör görevlendirilecekse bu yetki bir tek devlet başkanının uhdesinde olamaz. Bunun adı otokrasi olur. Eğer demokratik olsun diye seçim sistemi uygulanırsa tecrübelerden sabit olduğu üzere bunun sonucunda üniversitelerde kutuplaşmalar ve hizipleşmeler ortaya çıkar; rasyonel irrasyonelite sonucunda liyakat ilkesi de gerçekleştirilemez. Geriye bir tek yöntem kalmaktadır. O da kurayla seçim sistemidir. Yöneticilik makamına ilgi duyan ve önceden belirlenmiş liyakat ilkelerine sahip olan öğretim üyeleri kendi istek ve iradeleri ile rektörlük görevi için aday olurlar. Adaylar bir havuzda toplanır ve o havuz içerisinde dijital kleroterion cihazı ile rastgele seçim yapılır. Dijital kleroterion cihazından çıkan kişi üniversitenin rektörü olur ve o göreve ancak belirli bir süre (dönem) için atanır.

Bilim üreten bir yerde neden rasyonalite var olmaz; neden akıl ve mantık için en uygun olan bir yöntem uygulanmaz? Bunun tek bir açıklaması vardır. Siyaset “*akademik özerklik*” ilkesine saygı duymamaktadır ve üniversite rektörlerini kendisi atamak istemektedir. Öğretim üyelerinin önemli bir kısmının demokrasi talebi (seçim yoluyla rektör seçilmesi) ise rasyonel irrasyonelite dolayısıyla yanlıştır. Epistokrasi otomatik olarak demokrasi üretmez. Başka bir ifadeyle bilgili, eğitilmiş, diplomalı, derece sahibi akademisyenlerin doğru tercihte bulunacağını düşünmek bir yanılıştır.

VI. SONUÇ

*“Kura ile seçim demokrasinin niteliğinden doğar; oy ile seçim de aristokrasinin niteliği gereğidir. Kura kimseye zarar vermeyen bir seçim tarzıdır; her vatandaşa, vatanına hizmet etmek gibi akla yatkın bir umut verir.”*²¹
Montesquieu

*“Kura yolunun demokrasinin özüne daha uygun olduğu anlaşılır.”*²²
*“Seçim ve kura yolları birleştirilirse, seçim görevi askerlik görevi gibi özel yetenekler isteyen yerlere, kura ise, yargı görevi gibi yalnız sağduyuya, doğruluğa ve dürüstlüğe bağlı yerlere adam bulmak bakımından elverişlidir.”*²³
Jean-Jacques Rousseau

Bütün mesele doğruları söylemekten ziyade söylenen doğruları anlayacak bir bilgelik, idrak ve muhakeme kapasitesine sahip olmakla alakalıdır. Epistokrasi, sortisyon ve rotasyon adlarından oluşan üçlü sacayağından biz ne anlıyoruz ya da ne anlamalıyız? Anlamak için *“epistēmē”* yani *“bilgi”* gerekir. Epistemolojik aydınlanma kadar, aksiyolojik karakter de bir o kadar önemlidir. Bilgi yetmez, onu tamamlayacak olan ahlak ve erdemdir. Başka bir ifadeyle, bilgi felsefesi (epistemoloji) tek başına bir değer taşımaz; değerler felsefesi (aksiyoloji) onun mütemmim cüzüdür.

Siz cahil-cühela takımına ya da mübtezel kalabalığa ne söyleseniz anlamsızdır; zira onlar değerlere anlam ithaf edecek bir epistemik derinliğe sahip değillerdir.

Siz ömür boyu kariyer siyasetçiliği yapmak dışında başka bir şey düşünmeyen hubris hastalığına yakalanmış bir aç gözlü kurda²⁴ episto-kleros sacayağının

²¹ Montesquieu, C. L. 2004. Kanunların Ruhu Üzerine (Çev. F. Baldaş). Ankara: Hiperlink Yayınları.

²² Rousseau, J. J. 1999. Toplum Sözleşmesi Ya da Siyasal Tüze Üzerine (2. Baskı) (A. Erenuluğ, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınevi.s.105.

²³ Rousseau, J. J. 1999. Toplum Sözleşmesi Ya da Siyasal Tüze Üzerine (2. Baskı) (A. Erenuluğ, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınevi.s.106.

²⁴ Aç gözü kurt ifadesini İskoçyalı özgürlükçü düşünür Samuel Rutherford’un Lex, Rex adlı kitabında sözlerinden esinlenerek kullanıyoruz *“Siyasi bir toplum kendilerine bir baş ya da başlar atayabilirler, eğer başlarındaki yöneticiler açgözlü kurtlar olurlarsa, o takdirde millet çaresiz değildir; hem direnebilir, hem de sahip olduğu gücü devrettikleri yöneticileri cezalandırabilirler.”* Rutherford, S. 1644. (1990) Lex, Rex, or, The Law And The Prince: A

önemini ve değerini anlatabilir misiniz? Siz ister bir siyasal parti başkanlığı, ister devlet başkanlığı, ister belediye başkanlığı olsun güç ve yetkisinden vazgeçmek istemeyen bir politikacıya *Episto-Kleros* dersiniz onu duymaz, görmez, anlamaz!...

Antik kleroterion'u dijital kleroterion'a taşıyacak bir siyasal irade ve toplumsal irade bugün için var olmayabilir; fakat bu bizim idealleri ve doğruları söylememiz için engel teşkil etmez. 2500 yıl öncesindeki bilgeliğe geri dönmek için belki 250 yıl ve belki de çok daha uzun yıllar beklemek gerekebilir. Antik Atina'da demokrasinin ilk tohumlarını eken Kleistenes'in (Cleisthenes) "*kleroterion*" sistemi bir hayal değildi. Kleroterion, Antik Atina'da kayırma ve kollamacılığın ortadan kaldırılmasına yönelik uygulanan bir randomizasyon aracıydı. Aynı şekilde Platon'un epistokrasi hayali "platonik" bir ideal olarak değerlendirilebilir; fakat bu Platon'un görüşlerinin gerçeklikten uzak olduğu anlamına gelmez. Montesquieu ve Jean-Jacques Rousseau gibi büyük düşünürlerin kura ile rastgele seçim sisteminin uygulanabilirliği konusunda olumlu görüşleri de bizim *Episto-Kleros* adını verdiğimiz sisteme olan inancımızı ve güvenimizi güçlendirmektedir. Sadece Antik Atina'da değil, Lombardiya Krallığı'nda, Venedik ve Florensa Cumhuriyetleri'nde uygulanmış olan sortisyon ve rotasyon sistemlerini günümüze taşıyacak bir vizyona sahip olmak için derin ve engin bir bilgeliğe sahip olmak gerekir.

Hayal kuran insanlar boş ütopyalar peşinde koşan hayalperest insanlar değildir; fikirlerini hayata geçirmede başarılı olurlar ya da olmazlar; fakat onlar hayallerinin bir gün gerçeğe dönüşmesi idealinin peşinden koşarlar.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKLAR

Aktan, C.C. 2017. Demokrasi Eleştirisi ve Demarşı, Ankara: Orion.

Aktan, C.C. 2020. Davranışsal Politik İktisat, Konya: Litera Türk Yayıncılık.

Aktan, C.C. 2021. “Demokrasi'ye Alternatif: Demarşı (İki Farklı Demarşı Önerisi: Anayasal Demarşı ve Sortisyonel Demarşı)” (Preprint/Taslak Çalışma)
https://www.researchgate.net/publication/348834971_DEMOKRASI'YE_ALTERNATIF_DEMARSISI_Iki_Farkli_Demarsi_Onerisi_Anayasal_Demarsi_ve_Sortisyonel_Demarsi

Aktan, C.C. 2021., "Partisiz Demokrasi" (Preprint/Taslak Çalışma)
https://www.researchgate.net/publication/351659358_PARTISIZ_DEMOKRASI

Aktan, C.C. ve Yay, S., 2021a. Meritokrasi ve Epistokrasi, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

Aktan, C. C. & Yay, S., 2021b. “Demarşı, Sortisyon ve Rotasyon -Temsilcilerin ve Yöneticilerin Seçimi ve Atanmasında Kura İle Rastgele Seçim (Sortisyon) ve Görev Süresi Sınırlaması (Rotasyon): Fayda ve Maliyet Analizi-“, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 13 (2): 228-259.

Anderson, E. 2008. An Epistemic Defense of Democracy: David Estlund's Democratic Authority. Episteme 5 (1): 129-139.

Aristotle. 1944. Aristotle in 23 Volumes, Vol. 21, translated by H. Rackham. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1944.

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0058%3Abook%3D4%3Asection%3D1294b>

Ast, F. & Sewtjugin, A. 2015. “The Crowdjury, a Crowdsourced Judicial System for the Collaboration Era”, Medium. Accessed 2 February 2019.

Beckman, L. 2014. Democracy and the Right to Exclusion. Res Publica 20(4): 395-411.

Beckman, L. 2008. Who Should Vote? Conceptualizing Universal Suffrage in Studies of Democracy. *Democratization* 15(1): 29-48.

Bergolla, L. and Seif, K. and Eken, C. Kleros: A Socio-Legal Case Study Of Decentralized Justice & Blockchain Arbitration (July 30, 2021). 37 *Ohio St. J. on Disp. Resol.* 1 (Forthcoming October 2021)., Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3918485> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3918485>

Besson, S. & José L.M. (eds) 2006. *Deliberative Democracy and its Discontents*. Aldershot: Ashgate.

Bohman, J. 2006. Deliberative Democracy and the Epistemic Benefits of Diversity. *Episteme* 3 (3): 175-191.

Brennan, J. 2014. Epistocracy Within Public Reason. In: *Philosophical Perspectives on Democracy in the 21st Century*, eds. A. E. Cudd and S. J. Scholz, 191–204. Cham, Switzerland: Springer.

Brennan, J. 2016. *Against Democracy*. Princeton Oxford: Princeton University Press.

Brennan, J. 2018. Does The Demographic Objection To Epistocracy Succeed? *Res Publica* 24(1): 53–71.

Brennan, J. 2011. The Right To A Competent Electorate. *Philosophical Quarterly* 61: 700–724.

Brennan, J. 2009. Polluting the Polls: When Citizens Should Not Vote. *Australasian Journal of Philosophy* 87(4): 535-549.

Bishop, J. 1970. The Cleroterium. *The Journal of Hellenic Studies*, 90, 1-14.

Chaum, D. 2012. Random-Sample Elections (Far Lower Cost, Better Quality And More Democratic), https://rsvoting.org/whitepaper/white_paper.pdf

Cohen, J. 1986. An Epistemic Conception of Democracy. *Ethics* 97 (1): 26-38.

Dimov, D. 2017. "Crowdsourced Online Dispute Resolution". Leiden University Center for Law and Digital Technologies, SIKS Dissertation Series No. 2017-17.

Dow, S. 1939. Aristotle, the Kleroteria, and the Courts. *Harvard Studies in Classical Philology*. 50: 1–34

Dowlen, O. 2009. *The Political Potential of Sortition: A Study Of The Random Selection Of Citizens For Public Office (Sortition and Public Policy)*, Exeter: Imprint Academic.

Estlund, D. 2003. Why Not Epistocracy? In: Reshotko, N (ed.) *Desire, Identity, and Existence: Essays in Honor of T.M. Penner*. Kelowna, BC, Canada: Academic Printing and Publishing, pp.53–69.

Estlund, D. 2008. *Democratic Authority: A Philosophical Framework*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Filippi, P. de 2018. *Blockchain and the Law: The Rule of Code*. Harvard: Harvard University Press.

Fishkin, J. S. 2018. Random Assemblies For Lawmaking? Prospects And Limits. *Politics & Society*, 46(3), 359–379.

Flanigan, B., Gözl, P., Gupta, A., & Procaccia, A.D. 2020. Neutralizing Self-Selection Bias In Sampling For Sortition. Arxiv, Abs/2006.10498.

Fricker, M. 2007. *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford University Press.

Gibbard, A. 1973. "Manipulation of Voting Schemes: A General Result". *Econometrica*. 41 (4): 592–593.

Goodin, R.E., and J. C. Lau. 2011. Enfranchising Incompetents: Suretyship and The Joint Authorship Of Laws. *Ratio* 24(2): 154-166.

Grimmett, G. 2004. Stochastic Apportionment. *The American Mathematical Monthly*, 111(4):299– 307, 2004.

Guerrero, A. A. 2014. Against Elections: The Lottocratic Alternative. *Philosophy & Public Affairs* 42: 135–78.

Gunn, P. 2019. Against Epistocracy. *Critical Review* 31(1): 26–82.

Headlam-Morley, J. W. 1933. *Election by lot at Athens*. Cambridge: The University Press. (first published in 1891).

Holst, C. 2012. What is Epistocracy?, In: *Sacred Science?*, edited by Lund-Olsen Øyen S.A. and Vaage N.S. T., Wageningen: Wageningen Academic Publishers.

Jeffrey, A. 2018. Limited Epistocracy and Political Inclusion. *Episteme* 15(1): 412–432.

KLEROS, <https://kleros.io>

Klockslem, J. 2019. Epistocracy is A Wolf in Wolf's Clothing. *The Journal of Ethics* 23(1): 19–36.

Lesaege, C. W. George & F. Ast. 2020. *Kleros: Research Challenges in Decentralized Justice*, (Unpublished Paper), https://www.researchgate.net/publication/346970770_Kleros_Research_Challenges_in_Decentralized_Justice

Lippert-Rasmussen, K. 2012. Estlund on Epistocracy: A Critique. *Res Publica* 18 (3): 241–58.

List, C., and R. E. Goodin. 2001. Epistemic Democracy: Generalizing The Condorcet Jury Theorem. *Journal of Political Philosophy* 9(3): 277-306.

López-Guerra, C. 2011. The Enfranchisement Lottery. *Politics, Philosophy, and Economics* 10. Pp. 211–33.

Lote, S. 2013. Selection by Lot & Its Ancient Greek Origins. Online Erişim: <https://counter-currents.com/2013/06/lot-and-its-ancient-greek-origins/>

Metzger, J. 2018. "Decentralized Justice in the Era of Blockchain", *5 International Journal of Online Dispute. Resolution*. 69.

Mill, J.S. 1977. The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XIX - Essays on Politics and Society Part II, ed. John M. Robson, Introduction by Alexander Brady (Toronto: University of Toronto Press, London: Routledge and Kegan Paul, 1977).bkz.

https://oll.libertyfund.org/title/robson-the-collected-works-of-john-stuart-mill-volume-xix-essays-on-politics-and-society-part-2#lf0223-19_label_211

Mill, J.S. 1861. Considerations on Representative Government, (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1958 [1861]), 154-55.

Min, J. B. 2015. Epistocracy and Democratic Epistemology, Politics in Central Europe, Vol. 11, No. 1.

Montesquieu, C. L. 2004. Kanunların Ruhu Üzerine (Çev. F. Baldaş). Ankara: Hiperlink Yayınları.

Moraro, P. 2018. Against Epistocracy. Social Theory and Practice, 44(2), 199-216.

Mulligan, T. 2015. On the Compatibility Of Epistocracy and Public Reason. Social Theory and Practice 41(3): 458–476.

Mulligan, T. 2018. Plural Voting For The Twenty-First Century. The Philosophical Journal 68(271): 286–306.

Munn, N.J. 2012. Capacity Testing The Youth: A Proposal For Broader Enfranchisement. Journal of Youth Studies 15(8): 1048-1062.

Munn, N.J. 2013. Capacity-Testing As A Means Of Increasing Political Inclusion. Democratization 21(6): 1134-1152.

Munn, N.J. 2016. Against The Political Exclusion Of The Incapable. Journal Of Applied Philosophy.

Platon, 2008. Devlet, (çev. S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Owen, D., & Smith, G. 2018. The Circumstances of Sortition.
<https://ssc.wisc.edu/~wright/929-utopias-2018/wp-content/uploads/2018/01/Owen-and-Smith-PS-special-issue-on-Sortition.pdf>
- Rhodes, P.J. 2012. Kleroterion. In: The Encyclopedia of Ancient History (eds R.S. Bagnall, K. Brodersen, C.B. Champion, A. Erskine and S.R. Huebner).
- Rousseau, J. J. 1999. Toplum Sözleşmesi Ya da Siyasal Tüze Üzerine (2. Baskı) (A. Erenuluğ, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Rutherford, S. 1644. (1990) *Lex, Rex, or, The Law And The Prince: A Dispute For The Just Prerogative Of King And People*. Edinburgh: Robert Ogle and Oliver & Boyd.<https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A57975.0001.001?view=toc>
- Saran, R. and N. Tumennasan.2020. Whose Opinion Counts? Implementation By Sortition. *Games And Economic Behavior*, 78:72–84, 2013.
- Sewell, R. & MacKay, D. & McLean, I. 2009. "Probabilistic Electoral Methods, Representative Probability, And Maximum Entropy". *Voting Matters*. 26: 22.
- Somin, I. 2019. The Promise and Peril of Epistocracy, *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy* (Symposium on Jason Brennan, Against Democracy), (pre-publication version), Forthcoming, George Mason Legal Studies Research Paper No. LS 19-15,
- Stone, P. ed. 2011a. *Lotteries in Public Life: A Reader*, Exeter: Imprint Academic
- Stone, P. 2011b. *Luck of the Draw, The Role of Lotteries in Decision Making*, Oxford: Oxford University Press.
- Thorley, J. 1996. *Athenian Democracy*. London, Routledge.
- Tremmel, J. and J. Wilhelm. 2015. "Democracy or Epistocracy? Age as a Criterion of Voter Eligibility." In *Youth Quotas and Other Efficient Forms of Youth Participation in Ageing Societies*, 125–47. Springer, Cham.
- Zeckhauser, R. 1973. "Voting Systems, Honest Preferences and Pareto Optimality". *American Political Science Review*. 67 (3): 938–940.